

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

Liber IV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

AUCTORE
TEOBAUDO.

m

n

ipsi apparen-
te, educitur.

B

o

p

C

donec ceperant quendam divitem de villa, quam a martyre, qui in ea veneratur, sanctum Julianum *m* nuncupat antiquitas. Qui captus mox in castrum, quod, super Lignonem fluvium situm, Rufiacus vocatur *n*, in captivitatem abductus est, ibique, lacertis post terga revinctis et collo ad crura ligata crudelissimo fune complicato, arctissimæ mancipatur custodiae, truculentis ad servandum appositis custodibus. Interea vero miser ille ipsa, qua premebatur, compellente necessitate, Prudentium suspiriis et lacrymis magis, quam verborum crepitu exorat, ut sibi sub tanti doloris cruce solita pietate subveniat. Dum itaque diutissime huiusmodi perstaret in precibus, conticinium noctis advenerat, continuoque caelestis formæ persona coram eo constitit, se asserens esse Prudentium, qui implorabatur, paratumque, ut illi quanto citius opem ferret, si se vellet sequi.

72 Quo respondente, se quidem velle, sed mox non posse, vinculis et sex custodibus obstantibus, ille, qui apparuerat, ait, illic, inquam, trepidas timore, ubi non est timor, dum procul dubio nullis obicibus divina morentur imperia. Nec plura: vincula rupta cadunt, surgensque captus, nec jam captus, supernam subsequitur figuram, custodibus mira virtute compressis: ut autem claustris egressi sub divo constiterunt, ductor mirabilis, in partem indice prætenso, ait: Ecce in illa domo habetur cornipes, cuius tergo insidebas, quando captus fuisti. Pergens itaque illic, tolle, quod tuum est, et vade. Qui concite vadens, reperto domus ostio patente, invenit illico equum suum divinitus præparatum, sella scilicet et fræno impositis, quem mox conscendens, præcedente spiritali prævio *o*, pervenit ad portam castris, quæ protinus (ut legitur de Petro *p*) ultra aperta est eis. Egressis vero illis, longiusque pariter procedentibus, ait Liberatorem magnificus ad liberatum: Securus amodo, nec ulli omnino membra tradas ostio, quoad pertingens Besuam Deo et Apostolorum proceribus, nec non et Prudentio pro ereptione tua grates exsolvas debitas. His dictis nusquam comparuit.

Rumpit et ille moras: Besuenas tendit ad oras,

Vota Deo solvit: fuerant quæ gesta, revolvit;

Qualiter exutus laqueis, ut fune solutus, Exierit tutus, Sanctum per cuncta secutus. Sed jam fragilis cymba, diu pelago jactata, portui aliquantisper quietura interim appellitur: ut, paulisper resumptis viribus, quæ restant sali, robustius, Jesu opitulante, præterlegat.

Explicit liber tertius.

ANNOTATA.

a Gallice Sombornon, in decanatu *S. Sequani*, prope vicum Memont (Magnum montem) de quo supra in Annotatis ad num. 26 lit. x.

b Id est, Martyris.

c Reg. 2, cap. 24, §. 14.

d Vide cap. 14 Matth. a § 22.

e Scindulæ sunt asseres, quibus domus tegebantur.

f Doma sumitur pro domo vel hic pro tecto.

g Firmitas super Albam Campaniæ Gallicæ oppidum est

h Sic dicti, qui Orientalem Galliarum partem incolerant.

i Eodem sensu vocem illam usurpavit Gellius in Noctibus Atticis xvi, 7. Erat instrumentum, inquit Pitiscus in Lexico Antiquitatum, ad instar annuli factum, quo pedes damnatorum vinciebantur, aut servorum.

k Id est, sub meridiem.

l Vide lit. i in Annotatis ad cap. 3 lib. iii.

m Vicus est prope Divionem.

n Inter vicum *S. Juliani* et *Divionem* vicum reperio, Rufey Gallis dictum, non procul a fluvio *Susione* (*Suzon*): sed aliquantum longius Ignon fluvium invenio, qui *Tricastrum* prætervectus in *Tliam* influit; sed vicum *Ruffiacum* juxta illum non reperi: reperi autem et *Ruffiacum* seu *Rufey* vicum, quem hic designari puto, in comitatu *Burgundiæ* ad fluvium *Lignonem*, *Gallicæ Lougnon* vel *Ougnon*.

o Id est, *S. Prudentio*, sub aerea forma ipsi præeunte.

p Vide Act. Apost. cap. 12.

LIBER IV.

CAPUT I.

S. Prudentius sanat brachium aridum et paralyticam: puellam ultione divina liberat.

Si apicibus annotare perstuderem, quot vinculis aut ergastulis mancipatos noster eriperit Martyr, cæterorum suppressa mentione signorum, profecto immensum volumen exararem: tot etenim huiusmodi ejus beneficia visuntur, per indicia scilicet, coram sacratissimi corporis ipsius theca dependentia; ut, si *Tulliana* adesset facunda loquacitas, procul dubio ad exprimendum se minus idoneam fateri, non erubesceret. Quapropter aliorum styllum convertere consultius videtur, in primis vero congruum censeo, a placito Dei, quod apud *Bisunticam* urbem a celeberrimum extitisse dignoscitur, sumere narrationis exordium. Igitur anno millesimo centesimo vigesimo quarto a Puerperio *Virginis* illibatæ, quo juxta *Mantuanum* rhetorem ferrea primum desiit, ac toto surrexit gens aurea mundo, venerabilis *Anstricus* b, archiepiscopus *Chrysopolitanus* c, immensum decrevit conflare concilium d, quod *Placitum Dei* vocitant, in diebus festis (ni fallor) *Pentecostes*: quibus feriatum populi, aliquantulumque solito raptorum timore nudati, Sanctorum devotius student adire limina. Locus autem tali negotio aptissimus denuntiatur penes eandem civitatem, plus minusve ab ipsa distans mille quingentis passibus. Est etenim ibi planities distenti soli, grato vestienti se gramine, quam *Thisiam* vocant incolæ, *Duvio* flumine e præterfluente a latere.

Tempore concilii *Vesontionensis* anni 1124.

A 74 Illic itaque archiantistitis in tonante de-
creto, fama ciet populos eo confluere. Credi
vero non potest, quot millia promiscui sexus,
atatis et conditionis accurrerint: præterea
quampulurium Sanctorum illuc gloriosa perlata
sunt pignora, quos longum est nominatim recen-
sere. Inter quos et janitoris cæli, Petri nostri
pulcherrima ycona et capsula multarum reliquia-
rum cum brachio beati Remigii *f* a nostris de-
vecta sunt, ac in papilione ad hoc facto honori-
fice deposita. Nec diu, ecce muliercula, de
castello Karoli *g* oriunda, dexteri brachii ami-
niculo funditus destituta, beatum audiens ad-
venisse Prudentium, contendit ad locum; jam
enim balsamiticum ipsius martyrii nomen longe
lateque ingenti efferbuerat opinione, maxime-
que (ut præfatus sum) illis in provinciis. Viden-
tes autem, qui confluerant, argenteum bra-
chium, quod sæpenumero apud Besuam in
ecclesia Prudentiana viderant, arbitrati sunt,
adventasse Prudentium; et ob id conglabatim
ad nostrum prouebant tentorium: sed ibi pro-
fecto nichil ejusdem Sancti, nisi nomen et virtus
erat: non ob aliud tamen, nisi uti ne violenter
nobis auferrentur beate reliquiæ, sicut olim
factum constat. Nam fama est, illum quondam
a Besuensis, ad ipsum locum pro re simili
delatum, multisque ibidem virtutibus declara-
tum, Chrisopolitanos vi detinuisse, sed postmo-
dum, Deo volente, coactos reddidisse *h*.

B 75 Ubi ergo præscripta femina nostris adsti-
tit Sanctis, cum intimo pectoris rugitu, lacry-
marumque imbre Prudentium invocat, quatinus
impotentis lacerti et aridæ manus sibi reformet
usum; moxque Martyr clementissimus, tametsi
absens corporaliter, tamen præsens affuit spiri-
tualiter, restituens supplicanti, quam deposece-
bat, sospitatem. Tunc illa, voto potita, eadem
manu protensa, sacratissimum (ut putabat) Pru-
dentii accepit brachium, et ad circumstantes
conversa, celebratam in se virtutem clara cœpit
voce prædicare. Cernentes autem nostrates mo-
nachi tam illustre signum, alacri cum gaudio
divina concinunt præconia, vident illico popu-
laria concurrere agmina; felicem se quisque
fore existimans, si cernere vel etiam eminus sa-
lutare Besuanum valeat tabernaculum. Inter
alios vero accurrit et capellanus præfati castelli
Karoli. Qui, comperto tam egregio miraculo in
muliere sibi optime nota, apprehenso ejus bra-
chio sanato, sic ad adstantem præfatur multi-
tudinem: Ne credatis, populi, commentitium
ullatenus esse, quod asseritur de hac muliere,
sed procul dubio sciatis, quoniam sex anni jam
preterierunt, ex quo brachium istud, naturali
succo viduatum, nullum utile gestanti exhibuit
officium. Nunc vero, ut cernitis, antiquæ resti-
tutum est sanitati: an dubitatis? Hæc mea pa-
rochiana, hæc mihi notior, quam alicui sua do-
mus: non novi monachos istos, nescio Sanctum
eorum, sed hanc certissime hodie sanatam per-
spicio. Dixerat, et cuncti Domino grates retulere
pro tanto signo, quod gesserat in muliere.

C 76 His ita gestis, adest item quaedam femina
cum marito, quæ irreverenter quidem, sed de-
votissime in Sancta irruens, sanctum brachium
sub nomine Prudentiano, ubertim rigatum fletibus,
strictissime deosculatur. Quæ percunctata
a monachis, quænam esset, vel unde et cur hoc
ageret, volentem pro se respondere maritum
suum compescuit, dicens, ego ipsa pro me re-
spondebo, quæ de me sunt, tu tantum testis di-
ctorum assiste: Ego (Domini mei) indigena sum
villæ, quæ Menbriacus dicitur *i*, copulata con-
nubio isti, quem coram videtis adstare; sceleri-
bus autem more* exigentibus, gravissimam incidi
paralysim, quæ hactenus quatuor annis crude-
liter me contorsit. Ast ubi nudius-tertius audivi,
beatum huc deferri Prudentium, vix a conjuge
impetravi, quatinus me birotæ *k* superpositam
ad eum deveheret, quæ, dum medio itinere
sanctum invocassem Martyrem, subito arida ner-
vorum ligamina cœperunt intendi, et debiles
artus pristinis reddi motibus, moxque diurno
exuta languore, vehiculo concita exilivi, calle-
que festino cœpi virum præcedere, quoad huc
devenissemus, gratias pro cælitus reddita inco-
lunitate repensuri: hæc mihi causa lætandi;
hæc tota ratio, qua gloriosum illud tam impu-
denter expetivi brachium; venialis temeritas;
non nimium grave ducitur, quod devotione
peccatur; hæc ubi flens dixit, ter vel quater
oscula fixit, gaudens ploravit, post vota domum
repedavit.

D 77 Sanctimonialis quædam, Chrysopolitani
territorii indigena, occulto superni arbitrii judi-
cio, diræ paralysis inciderat languorem. Quæ
passio juxta Hippocratem, ex nimio frigore con-
tortis nervorum ligaminibus, contractisque venis
et arteriis, solet membris incumbere: maxime
vero juxta cælestis auctoritatis credulitatem
peccatorum causa miseris mortalibus irrogatur,
dicente Deo Christo, paralytico, quem curave-
rat: «Vade et amplius noli peccare, ne quid de-
terius tibi contingat *l*.» Hæc itaque præcipue
de causa, ut reor *m*, præfata mulier inferiorum
artuum crudelissimo tabescebat incommodo.
Quæ dum diutissime hujusce doloris detineretur
carcere, rumigera perferente aura, de mira
Prudentii comperit virtute; continuoque per
eum pristinæ spem concipiens sospitatis, nihil
enim cælesti medico difficile credebatur, ad beati
Martyris se deferri postulat aulam. Quo vix im-
petrato ob difficultatem itineris, tandem Be-
suam attingit, ab ea videlicet parte, qua brumalis
astrigero polo circumvolvitur Arctos. Ubi etiam
media via gloriosæ Virginis et Matris Domini
Jesu venerabile templum habetur in specula, ut
ita dixerim, totius villæ, contra Aquilonis atro-
cissimum spiritum, quem divina Pagina vocat *n*:
eo ergo devota rogat se solo tenus
coram beatissimæ Mariæ deponi tæde, et basi-
licam sancti Testis *o* sibi ostendi: qua demon-
strata, sic eum invocat mixto gemitu precati-
bus.

E 78 Ecce gloriosissime, ad te, Prudenti, ut
diu exoptavi, advenio: et nisu, quo possum,
desideratissimam artuum tuorum domum a
longe saluto, et o utinam proprio incessu ad
eam percurrere valerem! sed heu infelix! faci-
noribus meis præpedientibus, utpote utriusque
cruris privata gressu, vadere non queo: subveni
ergo miseræ, Martyr piissime, et reforma usum
gradiendi jam pene in semi-mortuo corpore,
quoniam satis jam credo, te posse.

Talibus exorans, et fundens talia plorans,
Longis pressa malis finiverat hæc monialis.
Protinus audivit Sanctus, quod Nonna peti-
vit,
Mox etenim nervi gaudent sua per loca sterni.
More suo venæ turgescunt sanguine plenæ:
Arteriæ rursus discunt, se tendere sursum.

AUCTORE

TROBAUDO.

i

* forte meis

k

Besuæ sancti-
monialem Ve-
sontionensem

E

l

m

F

n

o

eodem morbo
laborantem.

AUCTOR
TEOBAUDO.

Omnia, tecta cute, prisca valere salute.
Tum mulier nisu facili (mirabile visu!)
Exiit a lecto : properat gestamine recto ;
Quodque viæ restat, pedibus currens cito
præstat ;

Donec perveniat, satis votis ubi fiat.

Redditis ergo Deo beatoque Martyri pro recepta sospitate gratiarum actionibus, alacris suam rediit in patriam, longo post incolumis tempore vivens, sed quoniam sanitatem corporis et affluentiam rei familiaris vitiorum plerumque comitatur pestis, cœpit iterum deliciose vivendo voluptatum involvi volutabro. Cum ecce repente recidiva paralysis incumbit acrius, quam dudum corripens membra.

semel ac iterum

79 Afflictabatur itaque vehementissimi doloris angore, et inter cruciamenta anhelis spiritus conscientia scelerum magis compungebatur. Nec prorsus spe medelæ amissa, ad optime sibi notum recurrit Medicum : nam pene sine ullo temporis interstitio Prudentius in pectore, Prudentius fervet in ore ; tandem vero denuo relata Besuam, Sanctoque præsentata, quem diu sitiiverat, ante ejus aram tota prosternitur corporis contracti strage. Deinde frontis lumina, et palmas conjunctas tollens ad alta, has erupit in preces :

Rex et Redemptor omnium sanctissime,
Qui cuncta cernis sempiterno lumine,
Succurre, quæso, te roganti morbidæ,
Multo tibi, quæ displicet, peccamine :
Per testis insignis preces Prudentii,
Cujus levamen jam probarunt plurimi :
Quos inter ipsa clarius cognoverim,
Quæ jam per illum tracta lectum liquerim.
Qui summâ cæli regna Martyr possides ;
Et, quidquid oras, a Deo mox obtines ;
Dignare clemens his favere fletibus,
Quos fundo fessa plurimis angoribus.
Adsum gravata ponderoso crimine :
Non erubesco vulnus altum pandere,
Quæro medelam de nefando vulnere,
A te scio, quem posse statim dedere.
O sancte Martyr, nunc adesto supplici,
Priscam salutem conferendo corpori.
Depelle sævam cruribus paralysim,
Pro qua fuganda nunc gemens advenerim.

C
curat; uti et
puellam, ob
violatum Sab-
batum

80 His peroratis, illico pristina redditur incolumitati, tunc devote Christo Martyrique reppens gratum præconiis, propriis ad sua lætatur remeare plantis, quæ alienis eo devecta fuerat : vere, ut ait divinus Vates, « Mirabilis » Deus in Sanctis suis p, » gloriosus in Majestate sua, faciens prodigia. Cum omnia Conditoris æterni opera mira recte possint vocari, utilissima tamen dispensatione quædam non majora, sed inusitata congruis reservavit temporibus ; quæ tamen non idcirco mira dicuntur, quod contra naturam fiant, sed quia extra consuetum naturæ cursum divina virtute proveniant, facultatemque transcendant humanam ; ut cæcis visum, claudis gressum, chiragricis manuum reformare usum. Quæ nostrum sæpe fecisse Prudentium, ut dicitur, lingua fatetur mutorum : nam quædam adolescentula, Besuæ ancillari mulieribus solita, dum Sabbathi decima hora q, lapide politorio, quem Liscam r rusticæ vocant, muliebre verteret indumentum, amens subito effecta est, sensuque quinqueperito funditus viduata, quasi mœrtua jacebat, ipso videlicet lapide, quem tenebat, firmissime

q r

adhærente dexteræ : nec immerito. Si enim in Hebraismo carnalis Judæus, cujus præmium ventris saturitas est, quot hebdomadibus sabbatizat a bono etiam opere, quanto magis spiritalis Christianus sabbatizare debet a terrena actione ob Vigiliam Dominicæ Resurrectionis s.

s
divinitus pun-
nitum.

81 Quod quia hæc non fecit, justissime tali meruit percipi ultione. Hoc autem sæpenumero Divinitas solet exercere, ut per unius publicum supplicium corrigatur lateis temeritas multorum ; unde, ut et illius puellulæ multatio errantium fieret emendatio, illico rumiger Notus hujusce rei per totum insonuit burgum : advolant agmina promiscuæ plebis ad contemplandum in muliercula justum judicium æterni Judicis ; metuit quisque in se, quod in ea perpendit fieri : nec mora : concurrunt ad Prudentium, flebiliter pectora quotiente singultu : oratur Vir beatus, ut miserrimæ clementer subveniat adolescentulæ : continuo Sanctus, ut canit Propheta regius, « Respexit in orationem humilium, et » non sprevit precem eorum, ut scribantur hæc » in generatione altera t. » Nam mox redditur juvencula integre sensui. Sed, ut gratius cæleste beneficium foret, lapis ille, quo sacrum violabatur Sabbatum, tenaciter palmæ inhæret. Ad ultimum vero tendit ipsamet ad sacratissimum Medicum, comitantibus plurimis, et multas profundens lacrymas suppliciter rogat, ut, penali decusso impedimento, liberam sibi restituit dexteram : spondetque, se deinceps sabbatissimum perenni custodituram observantia, si absolveretur : longos finierat flendo precatu, illi durus erat quippe reatus, et justum fuerat, flendo lavari, quod stulte potuit commaculari. Nec differt Domini Testis adesse tanto moestitiæ pondere presse, excussus lapis it concitus extra, exultat mulier sospite dextra. Circumstans populus plus stupet ista, quam fari valeat Plato Sophista. Laudatur dominans Omnicreator, humani generis rex et amator, Martyr posse satis commemoratur, qui nutu facili sic operatur.

E

ANNOTATA.

a Civitas est archiepiscopalis in comitatu Burgundix ad Dubim fluvium, Gallicæ dicta Besançon.

b Vesontinensem sedem tenuit ab anno 4417 usque ad annum 4434, ex Sammarthanis.

c Id est, Vesotienensis.

d Quatuor hoc anno concilia in Gallia celebrata memorat Harduinus tom. VI Conciliorum part II, col. 4117 et 4118, Carnutense, Claremontanum, Bellovacense et Viennense : adde igitur et Vesontionense.

e Alias Dubis dicitur, Gallicæ le Doub.

f Sed non Francorum Apostoli. Vide num. 57 Comment. prævii.

g Castelli hujus notitiam non habeo.

h Divionenses aliquando S. Prudentii reliquias sibi retinere voluisse, vidimus supra num. 40 : quando idem conati sint Vesontionenses, nescio.

i Nec ista mihi notior villa est.

k Birota vehiculum est duabus rotis constans, Gallis Charette.

l Joan. 8, v. 44.

m Deus quidem peccata hominum morbis non raro punit : hinc tamen non efficitur, id isti sanctimoniali accidisse : at quod de ea Teobaudus ait, habuerit forte aliunde perspectum.

n Videtur

A n Videtur alludere ad illud Jeremix cap. 1, v. 4. Ab Aquilone (qui diabolus hic ex Teobaudi mente repræsentat) pandetur omne malum super habitatores terræ.

o Id est, Martyris.

p Psalm. 67, v. 36.

q Vespere post Occasum solis, et pridie diei Dominicæ, cum ab operibus servilibus olim erat etiam abstinendum. Factum non valde absimile habes sæc. iv Benedictini part. ii, pag. 235, num. 38, et tom. II Januarii pag. 406, quod in Translatione S. Genulfi, circa annum 870 facta, ita describitur: Quædam etenim mulier, Tethberga nomine, dum messis tempore die Sabbathi, jam illucescente ipsius diei vespera, in Resurrectionis Dominicæ prima Sabbathi, ex multiplicatis manipulis mergeten (merges manipulus segetis est, ut ibidem notatur) colligare nititur, subito digitis in volam deflexis, ac erumpente sanguine, audax manus et misera dirigit.

r Instrumentum, quo quid politur, Cylindrus Veteribus, Gallis Lisse, ait Cangius.

s Resurrectionis dies quelibet dies Dominica olim dici consuevit.

B t Sic fere Psal. 101, v. 18 et 19.

CAPUT II.

Inter alia miracula tribus mortuis vitam reddit.

Mulieri chiragra, a

Quamplura ipsiusmodi facta sacro intexerem volumini, ni vereretur fastidium ingerere auditori: sed de plurimis pauca, et de ambiguis certissima sunt revolvenda. Mulier quædam honesta familia oriunda, ut ipsa asseverabat, de castello, quod Gagnori a (ut vulgariter loquar) nominatur, crudelissimam incurerat chiragram: quæ scilicet passio adeo atrociter utramque corripuerat manum, ut, digitis in palmam complicitis, unguis prope toti macilentæ illaberentur volæ. Cruciabatur autem infelix mulier acerrimis tortionibus, nec ullus ei omnino medicinali poterat subvenire remedio.

C Taliter ergo septem transactis aristas, Prudentii gloriosa visitatur opinione, protinusque credula, spe recipiendi sospitatem inducta, cum plurimo comitatu ejusdem Martyris expetiit ædem: cui tandem proximans, illico recidivam meruit adipisci sanitatem, ita ut pro libitu, multis intuentibus, digitos vel extenderet vel complicaret. Erat autem, quantum meminisse queo, ea dies Parasæve, ante Christianum Phase. Quod divino provisu ita gestum fuisse, nemo sanum sapiens ambigere debet: ut scilicet, quo die sydereus Agnus purpurea passione pœnis Averni totum eripuit mundum, eo etiam adimeret uni femine corporale contractarum manuum per Martyrem detrimentum.

caco,

83 Quid autem gestum sit sequente Dominica, luce videlicet, qua Divinitas, sacris beatorum Patrum reseratis bustis, carneque resumpta propria, cum pompa nobili rediit ad Superos b, devotus festinat pandere stylus. Homo quidam, utrorumque privatus lumine orbium, Sabbatho, quo Verbigena Imperator in tumulo quievit, ad sacram Martyris adductus est basilicam. Erat autem (ut ipse fatebatur) incola castelli, quod

b

populariter Vesol, Latine vero Visorium e a videndo, eo quod in editissimo constitutum a longe videatur, congrue potest appellari; qui pro re, qua venerat, sollicitus, coram beatissimis pignoribus pervigil tota nocte excubat, clementiam Sancti indesinenter interpellans, ut sibi umbrosæ frontis amissum restituat habitum ad gloriam communis Conditoris.

Talibus instabat cæcus, lucemque rogabat, Ut micuit mane, micuit virtus pia plane, Lux nitet orbato, visu penitus reparato. Missa canebatur, tibi gloria, Christe, dabatur, Quam tibi dixerunt, qui natum te cecinerunt. Auxit et Hilarius præsul, vox mellea cujus, Quando refuserunt orbis, radii micuerunt, Laus reboat Christi, lumen qui reddidit isti.

84 Puer quidam de villa, quæ Fundrimacus d nuncupatur, originem ducens, secundum (ni fallor) tertii lustri jam percurrens annum, a parentibus Prudentio spe recuperandæ sospitatis delatus fuerat. Erat enim crure reflexo adeo damnatus vestigio, ut monstruose taxillis natibus inhæreret, qui, cum paucis diebus coram beati Martyris artubus divinæ pietatis exoraret viscera, sanitatis sibi restitui gaudia, sacratissimo interveniente Prudentio, incessum recepit, ex integro grates debitas rependens cælesti beneficio. Quod qui viderunt, Domino grates retulerunt. In villa, quam longe superius Lucum e dixi nominari, hujusmodi gestum fuisse miraculum, pro certo accepi. Mater cum filio, ter quaternos habente annos, molendinum adierat. Quæ, dum molendi occupatione detenta, toto studio necessariæ rei incumberet, puer circum gestiendo lascivis (ut illa ætas assolet) motibus, ulro citroque agebatur. Dumque leviter fertur, antiquo impellente hoste, fluminis, quod Tyla f dicitur, alveum incidit, ea videlicet parte, qua violentissimo impetu rapax in rotam cogitur amnis. Quo mox genitrix comperto, Prudentium in-clamat, ut sibi prolem conservet incolumem: interea parvulus, volucris susceptus ab unda, velocissime, priusquam humana posset succurrere manus, in canalem pertrahitur, ubi ad rotam volubiliter circumagendam tota vis incumbabat aquæ, ut nulli penitus dubium esset, rotali circumactione et attritione puerilia discerpi membra, ossaque tenera minutatim dissolvi in frusta.

AUCTORE
TEOBAUDO.

c

contracto
præsentem
opem confert;
puer
d

E

e

f

F
ut conteratur,
impedit;

85 Quod fieri potuisset, nisi Prudentii, imo vero Dei omnipotentis virtus propter Prudentium affuisset: quæ miro rerum ordine pueri providit tutelæ. Protinus siquidem (mirabile dictu!) rota in altum sublata divinitus, ut sic dicatur, non ausa est artus lædere pueri, qui a matre beato commendatus fuerat Martyri. Igitur hoc modo ingenti elapsus periculo, tandem a concurrentibus abstrahitur vado rapaci puer illæsus, mirantibus cunctis de desperata sospitate illius. Quantas tunc laudes piissimo Conditori, quantas etiam retulerint sacratissimo Martyri præsentibus, viso tanto miraculo, lectori relinquere decrevi ingenioso. Denique super hoc facto, dum ego quoque aliquandiu dubius hæsissem, accersitis his, qui interfuerant cum eo, in quo gestum fuerat signum, rei, ut relata est, ab eis edoctus seriem, credulus tandem Martyris erupi in laudem. Pharsaicæ quippe incredulitatis crimen sum arbitratus (ut est re vera, divinis non credere virtutibus).

86 Vir quidam, Humbertus nomine, de villa, quæ vocatur Roseria g, sinistra captus fortuna,

captivum
liberat:
in
g

AUCTORE
TEUBAADO.
h

in castellum, quod Visorium *h*, a videndo scilicet, jam antea appellari fassus sum, in captivitate abductus est, ibique vinculis et ergastulo crudelissime mancipatus, qui, cum per aliquot dies ligaminum constrictione, invisa solitudine, tenebrarum horrore et diutina confectus esset esurie, ea, quae urgebat, compulsus necessitate, Prudentium, ut liberetur, assidua coepit voce implorare; nec ei opitulari diutius Martyr differt benignissimus. Protinus siquidem adest supplici, laqueos nexuum dissolvit, compedes oberit, claustra patefacit, custodes le-targico somno comprimit, liberum evadendi aditum per omnia tribuit, iter dirigit, ad domum propriam fugacem reducit. Qui captus, sed jam solutus, ubi plenaria potitus est securitate, de apparatu itineris ad Prudentium coepit pertractare. Concipiensque dignissimam egregia laude sententiam. Si (inquit) truculento praedoni, qui me ob extorquendas opes meas ceperat, coactus multa dare volui pro mea redemptione, quanto magis nunc gratis liberatus, Ereptori meo aliquid generosi muneris libentissime debeo conferre cum gratiarum actione? Et quidem ingratus divinis beneficiis existerem, si ei, per quem evasi, grates debitas rependere negligerem; sed rursus sacra prohibeor lege Dominici conspectibus vacuus apparere. Proinde quaerenda est votis Sanctoque conveniens oblatio, quae tametsi non ex pari, quantulumcumque tamen, in me collato caelesti respondeat beneficio.

portentuntur
monacho
Besuensi

B 87 Haec effatus, jubet illico fieri vasculum argenteum, satis operose deauratum, ut Dei Jesu Carnis et Sanguinis mystica libetur victima ante sacratissimi Martyris pignora. Quo facto, praeparatisque viae sumptibus, ad famosissimum Prudentium contendit gressus, grates meritas persolvit laudum, pulcherrimum effert donarium, quasi suae liberationis pretium. Ora multorum aperit in Martyris praeconium. Denique calix ipse ibi multis permansit diebus ad virtutis testimonium. Mira quidem hactenus relata sunt, sed multo mirabiliora subnectentur. Quidam monachus noster, nomine Guido, qui postmodum ex accidente agnominatus est CALVUS, tempore quodam ejusdem loci, cujus supra meminimus, scilicet basilicae beati Martyris gerebat custodiam, qui, cum se in Vigilia Dominicae Ascensionis illic sopori dedisset, vidit quasi arborem quamdam, proceram satis staturam, ab imo faciei altaris, in quo quiescebat Sanctus, exurgere ramis, floribus ac frondibus partim purpureis, partim vero niveis ineffabili pulchritudine decoratam; sed pars purpurea, inclinatis cervicibus, versus altare humiliter deflectebatur, veluti sacratissimam adoraret thecam. Altera vero, rami videlicet lactei, versus ecclesiae januas quasi ad populum protegendum protendebatur, nimirum divinae miserationis obumbraculum portendens, quae prope futura erat super his, qui variis vexabantur incommoditatum valetudinibus.

miracula
S. Prudentii
plurima,
brevi tamen
post tempore
facta.

C 88 In crastino enim die, videlicet ipsius sacratissimae Ascensionis, dum sacro-sancta Missae ibidem celebrarentur Officia, duo caeci diu amissum receperunt lumen; alter scilicet, sacerdote « Gloria in excelsis Deo » inchoante; alter vero « Credo in unum Deum » incepto: ad ultimum autem paralyticus quidam, priusquam eadem finiretur Missa, sospitatem plenis-

sime adeptus, gratias omnipotenti retulit Medico. Quid plura? Mira plane dicturus sum et quae incredibilia forsitan videantur aliquibus; sed vera esse, jurejurando idem asseverabat monachus, cui profecto fidem abrogare, inconsultum videtur, quod ab ipsa videlicet hora, qua plane illa salutaris arbor imaginaria in somno visa est usque ad Octavas sanctae Pentecostes, diebus scilicet decem et octo, quotquot ad locum ipsum venerunt spesopitatis recuperandae, quamlibet diversis gravibusque detenti aegrimoniis, continuo pristina incolumitate integerrime recepta, divinam magnificentis munificentiam, gratulabundi repatriabant. Quos etiam viritum istic revolvere, majorem operam videtur exposcere, cum nos ad alia tendere celebriora tempus seriesque susceptae narrationis amoneat.

D 89 Divina dignatio magnificis jugiter extolenda est praeconiis, quae suis devote obsecundantes praecipis tanta munificencia solite remunerat liberalitatis, ut non tantum post busta eos apud se in Superis promissa donet beatitudine, verum etiam in conspectu mortalium (si fides poscentium non hesitet) persaepe miraculorum glorificet exhibitione. Quod liquido patere ex his, quae praemissa sunt, opinor: verumtamen, ne cui post illa incredulitatis superflua subripiat astutia, quaedam subdere libuit praescriptis non minus nobilia. Puerulus quidam Bisuntici territorii, de villa videlicet, quae Cromariacus dicitur, dum cum comparibus (ut asolet fieri) super litus Lingonis fluvii *k*, rapaci illic unda praeterfluentis, luderet aestivo tempore hora fere diei tertia *l*, pede lapsus, praecipus corruit in amnem. Nec mora; rumor sinister vulgus promiscuum ad locum doloris conflavit: accurrunt etiam non segniter infausti parentes. Quaeritur luctuosa sub aequore praeda, incasum die toto rimantur gurgitum intima. Interea Phaëbo jam pene sub Oceano roseas contegente comas, dum toto fluminis fundo rapaces conti pendulaeque discurrerent fuscinae, corpusculum tandem obuncatum ad ripam protrahitur. Quid plura? De sepultura pertractatur; quae siquidem spes posset inesse vita, cum tandiu latuisset sub aequore? At vero, dum miserabile praeparatur sarcophagum, inter amarissimos lacrymarum singultus orbata genitrix Prudentii recordata, flebiliter eum compellat, uti sibi solita miseratione extinctum restituit pignus. Jungitur supplicanti circumflua populatio, Sanctumque in commune sollicitant, quatinus pueri gelidis vitam refundat artubus, suis meritis petentibus. Flectitur tandem Omnipotens pietas Martyris almi interventibus, infusaque tenero cadaveri anima, frigiditas facit recalescere medullas.

qui tres

E

* an subrepat!

i

k

l

F

Concipit extemplo vitales mortuus auras:
Concutitur sedes animae, fibræque tepescunt:
Erigitur sospes, sedet, ambulat, utitur esea.
Plebs ea miratur, Sanctumque Dei veneratur.

90 Quidam nichilominus adolescens, ab eisdem partibus oriundus, ardentissima correptus febre, ultimum efflavit halitum; moxque, ut moris est, ablutum cadaver funereis obvolvitur sabanis *m*, et astringitur inistis, totaque nocte maestiscustoditur excubiis. Aderat autem mater, gemina viduata infeliciter urna, viduitate, inopia, senio, mæroreque defunctae prolis nimium confecta, irremissis super filium ejulans plangoribus, Prudentiumque beatum creberrimis interpellans

praeterea
pueros

m

A terpellans rogatibus, quatinus sibi unici reddat affectum pignoris, lumen scilicet oculorum suorum, et baculum miserandae senectutis. Quid diutius immoror? Jam mane inclaruerat, nec vetula hujusmodi fatiscebat clamoribus, cum, ecce, ab alithrona Majestate propitia egressa jussio imperat, vultu restititum extinctam sobolem, ad gloriosi Martyris cumulandam laudem.

Illico more suo, fusus per viscera, flatus? Membra calore fovet, gelido durata rigore. Fervidus efficitur circum praecordia sanguis: Evigilant sensus; animus sibi vendicat illos. Pondere quos letum valido depresserat ante. Palpat, ora movet; surgit, sedet, oscitat

Funereas stupet induvias, gressusque ligatos. Attoniti vigiles tanta novitate pavescunt. Hic fugit, ille manet; verum timor urget

Solvitur, erigitur, ciris ecclesiam subit, orat, Laetus agit grates Domino, per gaudia plorat,

Glorificat Sanctum, quod contulerit sibi tantum

B Laetitiae, munus solvit post lugubre funus.

91 Nec istos tantum, sed etiam quamplures pristinis, cum restituisse artubus, processus assignabit coepta orationis. Nam Guatterius quidam, noster Burgensis, agnomine CANGULA, per ipsum sanctum Martyrem reddi filium sibi, nomine Simeonem, et experiri meruit et gratulari: qui videlicet puerulus, dum lascivae aetatis gestibus cum coevis super pontem Besuae fluvii luderet, pede lapsus, praecipit corruit in amnem, teneraque exigui corporis virtute succumbente, illico rotabundus procul rapaci provolvitur unda. Nec mora; lugubris percrebuit rumor, parvulis, qui casui interfuerant, ubique diffamantibus. Accurrunt orbi parentes, ac longis vacuas implent clamoribus auras; quibus auritae utriusque sexus, diversae aetatis et conditionis phalanges misera prorsus rerum facie permixtim voraces prorunt ad aquas. Quærit pollinctor fluctivagus enecti cadaver pueruli, difficulterque repertum devehit ad litus. Eo viso extincto, centuplicantur lacrymosi clamores; statim denique genitor cum matre, super exanimis nati artus ruentes, pene vitali destituuntur igne.

92 Quid plura? Funebres parantur induviae cum poliandrio o: neque enim in pectusculo quidquam vivum saliebat, sed omnia vitalium fibrarum aeterno dedita frigori sentiebantur. Tunc itaque praesentes, quibus mens sanior aliquantulum a dolore inerat, corpusculum ferri Prudentianam persuadent ad basilicam. Protinus fertur, toto prosequente burgo. Interea mater ad beatum cum lacrymis convertitur Martyrem, amplexa pignoris algida membra, pluribusque eum compellans precatibus, ut sibi unicum reformet affectum, exaudiri promeruit. Junguntur obsecranti populares cunei; favet Testis piissimus piaë supplicum postulationi; surgit mortuus de funere, fletus vertuntur in gaudia, tristes singultus in divina preconia: cujus rei mirificae testimonium perhibere etiam nunc pene totus Besuanus valet burgus cum eodem resuscitato, adhuc superstiti. Nam postea plures vivens annos, propemodum usque ad senium beatissimo Martyri grates rependendo, devotum exhibuit animum. Vere (ut olim antiqua cecinit Prophecia) « Dominus mortificat et vivificat, deducit

» ad inferos et reducit p. » Quod videlicet oraculum, quamvis anagogica obumbretur majestate, tamen et ad literam recte posse intelligi, patenter declarant ea, quae retuli hactenus.

ANNOTATA.

a Locus mihi ignotus. b Resurrexit a mortuis tum quidem; sed post dies 40 ascendit caelum.

c Hanc vocem Teobaudus effinxisse videtur: in Chronico S. Benigni Divionensis, ad annum 1052 perducto, apud Acherium pag. 470 Vesullum dicitur. Est autem oppidum comitatus Burgundici in declivi ardui montis situm, cujus vertici castrum olim oppidi tuendi causa fuit impositum.

d Ubi situs sit hic locus, ignoro.

e Vide cap. 4; lib. m, num. 45.

f La Tille Gallicae: fuit non procul Besua.

g Vicus ad Vigennam fluvium non procul Besua.

h Vide lit. c hic.

i Videtur vicus Cromary in comitatu Burgundiae ad fluvium, de quo proxime.

k Fluvius est comitatus Burgundiae, ortus in limitibus Lotharingiae et Gallicae dictus Lougnon vel Ougnon, Latine Ligno.

l Sub horam nonam matutinam more nostro civiti.

m Seu linteis, pannisve, quibus defunctorum corpora involcebantur.

n De Besua fluvio vide Teobaudum supra num. 38.

o Polyandrum apud inferioris aevi scriptores etiam unius tantum hominis sepulcrum est.

p 1 Reg. cap. 2, v. 6.

CAPUT III.

Aliud mortui ad vitam revocati miraculum; quid huic mox a morte acciderit: Teobaudi ad lectorem epilogus.

Aliud quoque miraculum longe majoris gloriae celebratum tertia feria Dominicae Resurrectionis fuisse, didici, de quo non unum solum, sed trecentos producerem testes, si quis in eo aliquo dubiae fidei promoveretur scrupulo. Neque enim in humili, sed in celeberrimo gestum est loco, in castello scilicet, quod Dolum vocant, a dolo fortasse, quod ipsi oppidani dolis creberime utantur a. Est namque ibi (ut non semel palam patuit) erga rotabundos b in honorem comites infidum variumque hominum genus; modo huic, modo illi manus dans. Quidam ergo ejusdem castrum indigena, genere, proceritate, fama, moribusque praclarus, ardentissima correptus febre, diutinaque fatigatus ignitae attritionis cruce, extremo cepit agi spiritu. Tunc eam, quae imminabat, pertimescens aeterni Judicis discussionem, peccatis sacerdoti patefactis, Viaticum Christi devote percepit. Interim vero, dum areta depresso pectore trahuntur suspiria, conjux ejus, atrocissimi mororis sauciata mucrone,

AUCTOR TEOBAUDO. P

E

F

Nobilis cujusdam, animam agentis, uxor

a

o

AUCTORE
TEODAUO.

crone, noctes diesque continuis ducit in eulatio-
nibus; cum ecce, inter amaros fletuum singultus
Prudentium Divinitas ei revocat in memoriam :
jam enim mellifluum ipsius nomen telluris re-
mota salutifero consperserat odore, maxime-
que illis in partibus. Nam cum multis Martyris
nostri virtus nota charaque habeatur, tum præ-
cipue, nescio, quo merito, gentibus, trans
Ararim e degentibus, tanto effertur venerationis
amore, ut, excepto Deo et Virgine Matre, nihil
supra.

S. prudentii
pro illo opem

94 Itaque assumpta insignis Prudentii cum
lacrymis mentione, intimo præcordiorum rugitu
pene singulas interrumpente dictiones, hoc
modo dolori vocem accommodavit. Gemma
caelitem præfulgida, polo terraque Phœbeis so-
libus præclarior, gloriose Prudenti, confer opem
michi miserabili, ne caream (quod timeo) con-
jugalis socio thori, in quo spes mea ac solamen
totius transigendæ vitæ recumbere dignoscitur.
Celeberrimum siquidem inter eximios Sancto-
rum nomen in his jam provinciis habere me-
ruisti. Quoniam innumeris hactenus apud nos
(ut aiunt) virtutibus enitasti, quibus animata
ad credendum (nihil quippe tibi impossibile
credo) pietatis tuæ imploro viscera. Hoc solum,
hoc (inquam) unicum a te, Clementissime, de-
posco supplex beneficium, ut michi meum red-
das virum, quem mors immatura vitalibus pene
jam excludit auris. Deinde conversa ad con-
jugem, ultimo anhelantem flatu, Te, te, inquit, ma-
rite, piissimo trado Prudentio, quatenus ei
perenni servias hominio d, si te eripuerit a
mortis, quo sub celeritate raperis, exterminio.

B

d

primo quidem
frustra im-
plorat: sed,
dum mortuo

95 His dictis, funem stupeum, ad longitudi-
nem viri factum, ejus circumligat collo, per
illum quodammodo sancto Martyri eum dele-
gans ut servum, nec ideo tamen infirmus con-
valescit; sed sicut olim Deitas, sub mortalibus
latens membris, amico languentis Lazaro e, ad
tempus distulit adesse, ut postea defuncto ma-
jori subveniret miraculo: ita et isti, adhuc vi-
venti, Martyr ad auxilium differt adesse, quo
postmodum, illustri ope resuscitando eum,
clarius innotesceret orbi. Quid moras innecto?
Moritur, abluuntur exanimes artus, facies lugu-
bri obvolvitur sudario, manus gressusque ligantur
instita, et cadaver, funereo obsitum sabano f,
ultima desperatione conclamatur, continuoque
per totum castrum doloris acerbissimi ferale
diffunditur justitium g; erat enim plurima opum
atque consanguineorum fortunatus copia. Per-
sonant itaque tragoediæ muliercularum, singula
(ut fit) mortui insignia in planctus revocantium.
Quid multa?

f

g

Nox abit insomnis: defunctum turba flet
omnis:

Crastina lux aderat, Phœbi calor arva reple-
rat,

Mæstis non pulchrum foditur, sed turpe se-
pulchrum.

Denique cadaver imponitur sandapila; advenit
presbyter, ut illud elatum perferat ad ecclesiam,
ubi pro animæ ipsius remedio divini Sacrificii
libetur oblatio.

sanus para-
tur, nec illa
Sanctum in-
terpellare
desinit,

96 Interea mortui uxor (nec jam uxor, quæ
conjugæ carebat) cepit cum amicis confabulari
de apparatu prandii ejusdem sacerdotis et cleri-
corum, qui sacro de more Officio tristes pro-
sequerentur exequias. Tunc inter ejusmodi
colloquia, impatientissimo mœroris vulnere
compuncta, lugubres taliter profundit voces,

cunctis adstantibus ei ingenti silentio velociter D
locum dantibus.

Ecce mœsta cogor loqui letho de convivio,
Cum instet mihi deflenda conjugis amissio.
O certe nimis crudeles et funestas nuptias!
Quas acerbus facit dolor mortis ad exequias!
Dum, Marite, tibi nupsi, festas dapes egi-
mus:

Nunc, a me te separato, prandia parabimus?
O beate vir, Prudenti, te spem meam fece-
ram,

Et maritum tibi meum, sicut servum, dede-
ram,

Ut donares, adhuc eum in terrenis vivere,
Sed, ut cerno, non dignaris aures ad me fle-
ctere.

Potes quidem (nec discredo) mortis jura sol-
vere:

Verum obstant culpæ meæ; heu jam mihi
miseræ!

Lugens ad te deportabo lumen, quod para-
veram;

Sed meum virum non ducam, quem tibi ad-
voveram.

Restat unum horum duum, pie Martyr, fa- E
cias,

Si ad meos planctus mœstos dignanter aspi-
cias;

Aut me simul cum marito mortuam des mor-
tuo,

Aut eum pro tua laude thoro reddas viduo.
O amici! postulate Martyris auxilium,

Quatenus mihi reformet unicum solatium.

97 Cum his itaque similibus, super charissimi
conjugis ora mulier incumbens, quereretur, vul-
tumque, oppanso velo absconditum, irriguo la-
crymarum humectaret nimbo, populositas cir-
cumflua, miseratione nimia super his concussis
visceribus, egregium humiliter sollicitat Pru-
dentium, ut naturalem gelidis artibus, remeante
vita, infundat flatum benigno interventu. Talia
illis orantibus cum fletu,

viuum recipit
maritum,

Horrida mors prædam refugax dimittit ama-
tam:

Vivificus fomes vitam dat corde locatam.

Algida membra vigent, flatu pulmone le-
vato:

Spiritus omnis adest homini, jam morte ge-
lato: F

Jam quatitur cerebrum, gelida recalendo me-
dulla:

Jam caput erigitur, surgensque sedet, mora
nulla:

Oscitat et plangit: stupor ingens agmina tan-
git

Atque pavor multus: nudatur denique vul-
tus,

Brachia solvuntur, pedibus funes adimun-
tur,

Ac animata caro signo stat vivida claro.

98 Quo viso, parentes, uberrime præ gaudio
rigantes genas imbre oculorum, magnisonas
Christo referunt gratiarum actiones, qui per
beatum Martyrem tot tamque mirificas dignatur
exercere virtutes. Tunc, eadem comitatus po-
puli caterva, vivus et incolumis ad ipsam ten-
dit ecclesiam, gratiarum redditurus præconia,
ad quam ferri parabatür lamentabili feretro,
funebria supreme excepturus solemnia. Nec
mora, paratis itineris sumptibus; cum fratre et
uxore alacriter insignem adit Prudentium; vota
solvit benignissimo Suscitatori, quæque, prout
erant;

summo con-
sanguineo-
rum stupore
et gaudio:

* gesta

A erant justa*, monachis percunctantibus evidenter edisserit, inter quæ privatim curioseque perquisitus, quo, pectoris ligaminibus resolutis, membrisque penitus exutus, fuerit abductus; graviter suspirans, sic fari est exorsus. Hæc, quæ a me sciscitamine, non sine quodam ineffabili futurorum timore revolvuntur; nam, dum quantis, mortalem notionem excedentibus, tormentis anima solvatur a corpore, recorder, totus pene immensa formidine a naturali artuum compage resolvor. Sed quoniam hæc ultro cuique in ultimis satis innotescunt, cætera expediam.

qui, quæ animæ suæ,

99 Exutus ergo corporis retinaculis, et a quodam, quasi primo elegantissimæ juventutis flore vernante, exceptus, innumeris tartareorum spirituum circumfundor legionibus, ad quorum staturas proceritate incredibiles gigantes comparatos existimabam pumiliones. Hi me jaculis flammantibus, variisque pilorum impetebant missilibus: sed is, quo ducebar, ignoti generis armaturæ tegmine clipeatus, cuncta umbone (ut erat) divino retundeat hostium spicula, persæpe michi nimium formidolose inculcans, ne vererer. Interea Plutonici regni umbriferam ingressi regionem, quam plures ibi, immanibus subditos supplicis, a teterrimis quibusdam spiritibus acriter torqueri intuitus sum; quorum nomina, ne non credantur, non insipienter (ut reor) silentio mancipare decrevi. Carnifices autem crudelis istius officinæ, viso me, impias ad momentum continentes dexteræ, dicto citius advolant, cum horrisono clamore; cupiebant me nempe diris subigere tormentis. At Ductor meus minaci infrendens autoritate, Absistite, inquit, mortis æternæ ministri, animam, meæ creditam tuitioni, inanibus territare minis, quam ob id dumtaxat huc devenisse, constat, ut essentiam vestri visu perdisceret regni, non ut particeps immeritus fieret amicæ vobis perditionis.

a corpore separate,

B 100 His perterriti satellites stygii concite per cæca illius pallida abyssi silentia diffugerunt: nos vero tandem densissimas Cocyti abrumpentibus nebulas, in floridos semper virentis campi cespites evasinus, ubi, cum intenta contemplatione defixus, beatissimorum spirituum, illic perenni festivitate tripudiantium, summopere exoptarem ammisceri choreis, subito, qua, nescio, de causa cæptum reflectimus gradum. Ad quod ego subtristis effectus, tardiori regrediebar molimine. Id Prævius itineris illico perpendens, causamque mœstitiæ ad plenum intelligens, ad me conversus, jocundissime interrogat: Quid, inquis, contrario mentis incursu tantis perturbatus es? Cui mox humili respondi voce: Domine piissime, quem nichil latet, cupiebam istis felicissimis conjungi cœtibus. At ille, modice severior: Non hoc, ait, huc usque accessisti, ut his adsciscaris; sed, ut quid timere, quidve sperare debeas, clarius addisceres. Ideo denique tibi flammivomas baratri cavernas, multiplicesque criminosorum cruciatus, nec non et eorum, qui cælestibus fideliter paruerunt edictis, faustissima ostendi conventicula, ut hoc devitans, illud appetens, mores tuos corrigas, verba modereris, actus ex integro ad suprema dirigas.

spectanda oblata fuerint, enarrat.

C 101 Nunc autem meæ concessum est divinitus intercessionis, quatinus adhuc rebus labilibus intervivas, propriis resumptis artibus, ad præfixum immutabili dispositione diem victurus. Ego quippe ille sum Prudentius, qui Omnipo-

tentis munere apud homines plurimis dudum clarui virtutibus, quemque conjux tua devotissimis sine intermissione pulsat ploratibus, ut tibi adhuc vitales impetrem auras coram Domini Christi obtutibus. Ego, inquam, ipse sum, cui languens pridie redditus fueras, fune circumdato collo, ideoque te, egredientem a corpore, mitibus excepi ulnis, et a cunctis inimicorum protexi sagittis. His aliisque explicitis, mirabilis ipse Prudentius, ignoro, quo rerum ordine moribundis me inserit iterum membris, totamque, qua diu ægotaveram, subito depellit febrem. Interdum vero uberi solemnizo lætitia, quando scilicet ad mentem revoco visionis ac verborum illius nectaream dulcedinem. Erat autem, propterea reminisci valeo, indutus ostrea interula, guttulis per loca pulcherrime superlita criseis h; nam multum præ nimio divæ claredinis fulgore intueri vix poteram. Hæc et alia plurima secreta referebat peritioribus, quem eximius resuscitaverat suis meritis Prudentius i.

ACTORE
TEOBAUDO.

Theobaudi de
miraculorum
utilitate et
fructu epilo-
gus.
E

102 Hæc de innumeris Sancti virtutibus, ne pio tædium ingeratur lectori, stylo mandasse sufficiat. Sciendum vero, non parvam utilitatem esse miraculorum, præsertim hac tempestate, quando, abundante iniquitate, refrigescit charitas multorum: nam nisi per signa et prodigia plerique hominum duricordes ad meliora converti nesciunt, quippe cum non nisi per ea mundus Christo credidisset. Quæ nunc quoque ad hoc fiunt, ut his pravus animus ammonitus ad vitæ rectitudinem convertatur; ex quo enim ad Superos Astræa recessit, hoc est, fides, pax et justitia a mortalium pectoribus sunt explosæ, nihil magis inter hujus procellas sæculi tumultuantis prodest ad correctionem morum, quam divinorum exhibitio signorum, quibus mens humana concussa ad se cognoscendam revertitur.

Te supplex rogat, de te qui talia scripsit,
Etherea regnans, sanctissime Martyr, in areæ,
Obtineas illi veniam pro crimine multo,
Barachiam faciens sobolem, veri quoque
JacoB.

Aspera quæque fuga, nocituraque cuncta
relega;

Ut sacris junctus choreis in cælitæ cœtu,
Divinis odis jubilet modulamine DaviD.

Vita, salusque piis, mundi spes unica, JesU, F
Supplicis exaudi solita pietate precatuS.

Paucula, Sancte, tuæ retuli præconia laudi.
Semper ubique tui miserere pius Teo-
baudi k.

ANNOTATA.

a Burgundiæ comitatus oppidum olim primarium ad Dubim fluvium. Ridicula est, quam illi Teobaudus tribuit, etymologia.

b Id est, instar rotæ mobiles et inconstantes.

c Gallice la Saône.

d Id est, obsequio.

e Vide cap. 11 Joan.

f Vide lit. m in Annotatis ad cap. proxime præcedens.

g Proprie, juris intermissio; hic vero, luctus publicus.

h Id est, aureis.

i Mortuum quidem S. Prudentii precibus ad vitam rediisse, non diffiteor: sed visio, quam Teobaudus addit, forte fabula est, eum in finem ab eo excogitata,

AUCTORE
TEOBALDO.

excogitata, ut lectorem a peccatis et improbitate vitæ hujusmodi narratione deterreret: licet quid simile referat Beda lib. v, cap. 13 Hist. Eccles.

k Subditur apud Labbeum recentius miraculum, quod num. 58 Comment. prævii transcriptum habes.

DE S. EROTEIDE MARTYRE IN GRÆCIA.

C. B.

EX MARTYROLOGIIS.

VEROSIMILIUS
ANTE ANNUM
CCCXXIV.
Sancta, cujus
nomen esse-
rendum Ero-
teis,

Sirletianum Græcorum Menologium inter Sanctos, quos hodie celebrat, Sanctam quoque, de qua hic agendum, breviter ita commemorat: Eodem die (6 Octobris) sanctæ virginis Erotidis, quæ Christi amore accensa, ignis flammam contempsit. Baronius alique eruditissimi Martyrologii Romani hodierni reformatores, qui plures in id Sanctos e Sirletiano intulere, hodie quoque hoc honore eandem Sanctam officunt. Verba, quibus id faciunt, hæc sunt: Item sanctæ Erotidis martyris, quæ Christi amore succensa, ignis superavit incendium. Ita illi, qui, licet verba a Sirletiani verbis nonnihil diversa adhibeant, eundem tamen, quo Sirletianum utitur, Sanctæ nomen efferendi servant modum; verum Castellanus, hanc annuntiationem, uti omnes Romani hodierni alius, Mrl. suo Universali inscribens, apposita in margine Notula recte monet, Erotis potius, quam Erotis, scribendum. Etenim, ut addit, in libris seu Fastis Græcis ad hunc diem legitur in genitivo Ἐρωτηίδος a nominativo Ἐρωτηίς; quemadmodum autem V. G. Ἀνής, proprium libri nomen, Latine effertur Aneis, ita proprium nomen Ἐρωτηίς Latine efferendum Erotis, non autem Erotis, uti quisque, qui Græcarum litterarum valorem novit, facile agnoscat. Porro libri seu Fasti Græci, a Castellano memorati, in quibus ad hunc diem Ἐρωτηίδος legitur, alii non sunt, quam magna Græcorum Μενῶν ἐκείνα et Menologium, a Maximo Margunio, Cytherorum episcopo, vernacula Græcorum hodiernorum lingua conscriptum annoque 1529 Venetiis æcuscum; in quibus sane Sanctæ nostræ nomen, genitivo casu elatum, Ἐρωτηίδος a nominativo Ἐρωτηίς scribitur, ut proinde ea Latine, non Erotis, sed Erotis sit vocanda.

bini hi versiculi, qui ad quid frigide de more aludant, explicare operæ pertium non est, veritati modo consonent. Verum quo loco et quo tempore Sanctam pro Christi amore ac fide pati contigerit, in obscuro relinquunt, nec quidquam, unde id utcumque colligas, vel Maximus Margunius, nominatenus dumtaxat Sanctam commemorans, vel Menologium Sirletianum (adi hujus verba supra recitata) suppeditant, tacenteque de S. Eroteide reliqui Græcorum Fasti sacri, ut profecto eam, utpote non aliunde, quam ex Menæis, Maximo Margunio hæc secuto, et Menologio Sirletiano, quæ subinde etiam indignis Sanctis accensent, mihi notam, lectori hic velut Sanctam, nisi Romano hodierno invenissem inscriptam, proponere ausus non fuisset, etsi etiam ante schisma Photionum, sæc. ix exortum, verosimilius floruerit, uti ex jam nunc dicendis intelliges.

B

E

C

F

binis dumtaxat versiculis celebratur in Menæis.

2 Sed hæc de modo, quo Sanctæ nomen sit efferendum, dicta sufficiant; alia, quæ ad eam spectant, nunc expeditamus. Magna Græcorum Μενῶν jam laudata nullo plane S. Eroteida celebrant elogio, sed binos tantum de ea suppeditant versiculos. Hosce, adjecta etiam versione Latina, huc transcribo. Sic habent:

Ἐρωτηίδα πυρπολοῦσι παρθένου,
Ἐρωτι Χριστοῦ σὺν προπυρπολομένην.
Igne inflammant Eroteida virginem,
Christi amore jam ante inflammatam.
Igne ergo S. Erotis consummarit martyrium, si

3 Ad 27 mensis hujus diem in Menologiis Sirletiano et Basiliano, uti etiam in Menæis, celebratur Erotis, S. Capitolinæ martyris ancilla; et in Basiliano quidem dicitur hæc in ignem fuisse conjecta, cumque ex hoc egressa fuisset illæsa, martyrii palmam gladio retulisse. Hæcne forsancum S. Eroteide nostra est eadem? Id equidem indubitanter nec asseverare, nec negare ausim. Verum, utrolibet modo res habeat, Sanctam nostram ante annum 324 subisse martyrium, verosimilius apparet. Quod si enim cum Eroteide, S. Capitolinæ ancilla, sit distincta, verosimilius etiam ante eundem dictum annum 324 martyrium ejus idcirco collocandum est, quod ante hunc annum, quo Constantinus Magnus Licinium ultimo debellavit, longe frequentiores, quam post, fuerint Christiani et in Oriente et alibi martyrio coronati. Atque hinc est, cur supra in margine adscripserim, verosimilius ante annum cccxxiv. Ceterum, quod ad Sanctæ palæstram pertinet, nulla plane ratione assignare hanc quoque, Eroteida tamen Græciæ supra in titulo adscribo, quod apud Græcos cultum aut obtineat aut certe olim obtinuerit, ut sacri horum Fasti supra producti fidem faciunt.

Ante quod tempus verosimilius subierit martyrium.